

FEKETE JÓZSEF

Trópusi talajok

/Az első magyar könyv a trópusi talajokról/

Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988.

Nemcsak a magyar nyelvű szakirodalomban, de nemzetközileg is elég kevés összefoglaló munkával rendelkezünk a trópusi talajokról. Jóllehet a téma napjainkban egyre aktuálisabb, és a trópusi, illetve szubtrópusi övezetekben elhelyezkedő fejlődő országok környezetvédelme, mező- és erdőgazdasága területén megoldásra váró elméleti és gyakorlati feladatok egyre inkább indokolják, két kézen megszámolhatók az e témakörben a világirodalomban fellelhető összefoglaló munkák. Ezért örömmel kell üdvözölni az első magyar nyelvű könyvet a trópusi talajokról FEKETE JÓZSEF tollából. A szerző jelentős és évtizedes tapasztalatokkal rendelkezik nemcsak a trópusi területek vizsgálatában, hanem a tárgykör egyetemi oktatásában is.

A könyv - amely az Akadémiai Kiadó gondozásában jelent meg - terjedelme 491 oldal, melyben 62 táblázat, 81 ábra és a trópusi tájakat, valamint talajszelvényeket ábrázoló 48 szép, kifejező és szakszerű színes fénykép is benne foglaltatik. Az anyagot névmutató, helynév- és tárgymutató, továbbá a tartalomjegyzék angol és spanyol fordítása egészíti ki. E fordítások tájékoztatást adnak a magyarul nem értő olvasó számára a könyv tartalmáról. Kár, hogy a XVI. fejezet címének angol fordítása nem pontos, mivel csak a saline soils kifejezés van feltüntetve, ellentétben a helyes spanyol fordítással, ahol az alkáli talajok is szerepelnek.

A szerző többet ad könyvében, mint amit a cím jelez. Az első fejezetben, a trópusi talajtan fejlődésének rövid áttekintése után, a trópusokra alkalmazva, de széles körben és igen alaposan tárgyalja a talajképződési tényezők szerepét. A könyv második, "A fontosabb trópusi talajképződési folyamatok" című fejezetében azokat az alapfolyamatokat írja le, amelyek általában - a trópusokon és másutt is - nagy szerepet játszanak a talajképződésben. Szinte ennek folytatásaként a harmadik fejezet a trópusi talajképződésekben fontos fém-oxidok és hidroxidok képződésével és elterjedésével foglalkozik, míg a IV. fejezet a laterit problémájával.

A könyv V. fejezete "A trópusi és szubtrópusi talajok osztályozási rendszerei" címet viseli, de - a könyv több más fejezetéhez hasonlóan - tartalma ennél sokréteggel. Rövid bevezetés után a szerző részletezi a főbb nemzetközi osztályozási rendszereket; ismerteti a genetikai talajosztályozási rendszer alapjait - főleg szovjet szerzőkre támaszkodva -, majd kitér az egyéb főbb nemzetközi osztályozási rendszerekre, így az Egyesült Államokbeli, a francia,

a belga, a brazil és néhány afrikai osztályozás után az ausztrál, valamint a FAO-UNESCO talajosztályozási rendszerekre. A könyvnek ez a része különösen azok számára hasznos, akik a trópusi talajok megismertetésével foglalkoznak az oktatásban. A szerző alapos és körültekintő munkával állította össze az anyagot, és igyekszik eligazítást nyújtani a talajosztályozás bonyolult rendszereiben. Az már nem a szerző hibája, hogy a kézirat elkészítése óta néhány főbb globális talajosztályozási rendszer olyan mértékben megváltozott, hogy a könyvben szereplő magasabb taxonómiai egységek is kimaradtak, illetve egész más nevekké szerepelnek az új rendszerekben. Így például a legújabb FAO-UNESCO osztályozási rendszerből már hiányzik a könyv tárgya szempontjából oly fontos Yermosolok, Nitosolok csoportja is.

A következő fejezetben a szerző ismerteti a fontosabb trópusi talajokat, igyekezvén az elnevezéseket párhuzamba hozni az V. fejezetben szereplő osztályozási rendszerekkel. Helyesen teszi, hogy nem mindenütt ragaszkodik mereven a rendszer taxonómiai egységeihez.

A VII. fejezetben röviden ír a trópusi talajok földrajzi elhelyezkedéséről, míg az ezt követő fejezetben a talajasszociációkat mutatja be, ugyancsak alkalmazva a trópusi talajokkal kapcsolatos különböző nemzetközi megközelítéseket. E fejezet témakörébe foglalja - mint a könyvben máshol - helyes értelmezéssel a nedves, mind a száraz trópusokat.

A könyv a IX. fejezettől kezdődően a trópusi talajok különböző tulajdonságait tárgyalja, nevezetesen a fizikai-kémiai tulajdonságokat, humusztartalmat, nitrogéntartalmat és N-műtrágyázást, valamint a talajok foszfor-, szilícium- és kén-tartalmát.

A talajerózió kérdésének szenteli a szerző a XIII. fejezetet. Röviden összefoglalja mind a talajpusztulás mértékét, mind az erózió tényezőit, sőt a talajvédelem szempontjait is.

A XIV. fejezet témája a nedves trópusok talajainak termékenysége és hasznosítása. Ezen belül különösen hangsúlyozza a rizsföldekkel, láptalajokkal, valamint az egyes, gyakorlati hasznosítással kapcsolatos kérdéseket.

A következő fejezetben alapvetően ugyanez a témakör szerepel a száraz trópusok talajainak vonatkozásában. Napjaink egyik aktuális problémájára, a Sahel-zóna talajaira, külön kitér.

A trópusi szikes talajok termékenységének és a hasznosítás lehetőségeinek szenteli a szerző a XVI. fejezetet. A szakirodalomban elég ritkán található részletességgel taglalja e fontos, de néha nem eléggé ismert problémát.

A könyv utolsó fejezete gyakorlati szempontból figyelemre méltó, mert ebben a fontosabb trópusi és szubtrópusi növények talajigénye szerepel. Természetesen a szerző kénytelen a növények számát korlátozni, hiszen a trópuson különböző természeti körülmények és gazdasági viszonyok között rengetegféle növényt termelnek. Mégis, szerencsésen választotta ki azokat a legfontosabb növényeket, amelyek mind a hazai olvasó számára, mind pedig a természetével foglalkozó országok szempontjából a legérdekesebbek.

A könyvet több száz forrást összefoglaló, jól válogatott és pontosan összeállított irodalomjegyzék egészíti ki. Emellett ugyancsak több száz címszóból álló "szaknév"-szótárt is készített a szerző, melyben különösen azokat a nemzetközi szakkifejezéseket foglalta össze alfabetikus sorrendben, amelyek az egyes osztályozási rendszerekben, vagy diagnosztikai útmutatókban fordulnak elő, és amelyek a magyar olvasó számára esetleg kevésbé ismertek és nehezen értelmezhetők. Midőn a szaknév-szótár érdemeit hangoztatjuk, meg kell említeni, hogy abban néhány elavult vagy nem eléggé szakszerű meghatározás is szerepel. Így például - mint fentebb szó volt róla - a nemzetközi talajosztályozási rendszerekben azóta már megváltoztatott vagy elhagyott elnevezések is szerepelnek benne; másrészt, amit szerző "kénsavas talaj"-nak nevez, helyesebb volna savas kémhatású sós talajnak, vagy a régi nevén "alun talaj"-nak, vagy valamelyik nemzetközi rendszer szerint például "fulvic thiosol"-nak nevezni.

A könyv összeállításánál FEKETE JÓZSEF szem előtt tartotta, hogy munkája egyrészt foglalja össze a trópusi talajokkal kapcsolatos főbb ismereteket az olvasó számára, másrészt alkalmas legyen egyetemi tankönyvnek, illetve kézikönyvnek is. Meg kell állapítani, hogy ezt a célt alapvetően elérte. Mégis, e törekvés néhol - nyilván didaktikai szándékból - túlzott egyszerűsítésekre is vezetett: például a 78. oldalon a 11. ábra esetében, ahol az agyag-ásványok globális elterjedését mutatja be éghajlati övenként. Ez az ábra a nem eléggé képzett olvasóban azt a benyomást keltheti, hogy az egyes éghajlati övezeteknek olyan specifikus agyagásványtípusok felelnek meg, melyek - mint tudjuk - a természetben lényegesen bonyolultabb összefüggések szerint jelennek meg.

A fellelhető nemzetközi szakirodalom mellett a szerző igyekezett beépíteni gazdag tapasztalatait és saját vizsgálati eredményeit is. Ez a könyv érdeme, még akkor is, ha bizonyos asszimetriához vezetett olyan értelemben, hogy nagyobb súllyal szerepelnek azon trópusi országok talajai, ahol a szerzőnek módjában volt vizsgálatokat folytatni. Ez azonban nem róható fel hibának, mert a nemzetközi talajtani irodalomban alig van olyan hasonló munka, amelyről ez a megállapítás ne lenne elmondható, de a könyv tanulmányozásánál e körülményt mégis figyelembe kell venni.

A könyv értékelésekor nemcsak azt kell tekintetbe venni, hogy úttörő munkáról van szó, hanem azt is, hogy a szerző magyar nyelven olyan áttekinthetőséggel és széles tárgykörben készítette összefoglaló munkáját, amely méltán állja meg a helyét a hasonló tárgyú, legtöbbször világnyelveken megjelent kiadványok sorában.

Mind a kutatással, mind az oktatással foglalkozó szakemberek hasznos segítségét nyerhetnek FEKETE JÓZSEF munkájából. Mint erre a szerző és az előszavak írói ki is térnek, hazánk egyre fejlődő kapcsolatai a trópusi és szubtrópusi országokkal, valamint az odautazó szakemberek igényei is régen szükségessé tették hasonló könyv megjelenését.

SZABOLCS ISTVÁN

MTA Talajtani és Agrokémiai
Kutató Intézete, Budapest

Érkezett: 1988. szeptember 9.